

UOT 535. 8

<https://doi.org/10.30546/678209.2025.01.048>

TÖKMƏ-YAYMANIN MAYE METAL AXINININ MODELLEŞDİRİLMƏSİ

Qələndərov Akif Səməndər oğlu, Vəliyev Ramil Nazim oğlu,
Quliyeva Rəsimə Firəddin qızı

Azərbaycan Texnologiya Universiteti

¹q.akif@bk.ru; ²v.amin@bk.ru; ³rasime-quliyeva@mail.ru

Xülasə: Məqalədə tökmə-yaymanın modelinin yaradılmasında texnoloji parametrlərin kristallaşma-deformasiya zamanında temperaturunun təsiri altında əldə edilmiş nəticənin Matlabda sumuliyasiya modeli qurulmuşdur.

Açar sözlər: modelləşmə, optimallaşma, yayma, tökmə, kristallaşma, temperatur.

Giriş. Riyazi model vasitəsilə tökmə-yaymada olunan material üçün özülülü mühit selində və enerji balansında axın tənlikləri tərtib və həll olunur. Ümumi halda, üçölçülü axın üçün tənlik aşağıdakı kimi ifadə edilir.

$$\begin{aligned} \frac{\partial}{\partial t}(pC_pT) + \frac{\partial}{\partial X}(pV_xC_pT) + \frac{\partial}{\partial Y}(pV_yC_pT) + \frac{\partial}{\partial Z}(pV_zC_pT) = \\ = \frac{\partial}{\partial X}\left(K\frac{\partial T}{\partial X}\right) + \frac{\partial}{\partial Y}\left(K\frac{\partial T}{\partial Y}\right) + \frac{\partial}{\partial Z}\left(K\frac{\partial T}{\partial Z}\right) + Q_v \end{aligned}$$

Burada: ρ - sıxlıq; C_p - istilik tutumu; T - temperatur; V - sürət; K - istilik keçirmə əmsalı;

Q_v - daxil olan həcmi istilik selidir. Bu sahə kiçik ölçüsü ilə və kristallaşma-deformasiya zonasının uzunluğu boyu soyutma sürətinin maksimum qiyməti ilə xarakterizə edilir. Burada bu sürət $10^6 K/san$ qədərə çatır [1]. V.A.Nikolaevə görə [2] 40...80 mikro saniyə ərzində diyircəyin üzərində bərkimiş materialdan bütöv qabıq əmələ gəlir və sonra, hər iki bandajlar tərəfindən onun böyüməsi sahəsi başlayırdiyircəkli tökmə-yayma prosesinin optimal parametrlərinin seçilməsi ilə nail olunur. Bir çox faktorları nəzərə almaqla tökmə-yayma prosesinin optimal texnoloji rejimlərini təyin etmək üçün sonlu elementlər üsulundan istifadə edərək riyazi modelləşmədən istifadə edilə bilər. Modelləşmədən alınan qiymətlər imkan yaradar ki, hələ məhsul istehsal edilməmiş, onun kristallaşdırıcıdan hansı fiziki-mexaniki xassələrlə çıxacağı əvvəlcədən proqnozlaşdırılsın. Diyircəkli tökmə-yaymanın modelinin yaradılmasında məqsəd diyircəklərin sürətinin və diyircəkli tökmənin başqa texnoloji parametrlərin kristallaşma-deformasiya zonasında temperatur və sürət sahələrinə təsiri haqqında məlumatların əldə edilməsi və modul Flotrandan istifadə edərək ANSYS mühitində onların reallaşdırılmasıdır.

Buradakı sürətlər impulsun saxlanması qanununa uyğun təyin olunur. Təzyiq-kütlənin təyin olunur. Təzyiq-kütlənin, temperatur isə enerjinin saxlanması qanununa uyğun təyin olunur. Metalda istilikkeçirtmə və konveksiya Furiye qanunu ilə aşağıdakı kimi ifadə olunur.

$$\begin{aligned} \rho c \left(\frac{\partial T}{\partial t} + \frac{\partial T}{\partial X} + V_y \frac{\partial T}{\partial Y} + V_z \frac{\partial T}{\partial Z} \right) = \\ = q + \frac{\partial}{\partial X} \left(K_x \frac{\partial T}{\partial X} \right) + \frac{\partial}{\partial Y} \left(K_y \frac{\partial T}{\partial Y} \right) + \frac{\partial}{\partial Z} \left(K_z \frac{\partial T}{\partial Z} \right) \end{aligned}$$

Burada q - istilik selinin həcmi sıxlığıdır.

Bundan başqa sərtləri kimi qəbul olunur ki, bandajların daxilində soyudulma

konveksiya ilə həyata keçirilir, bandajların xarici səthində, beləcə də, vərəqin üzündə soyudulma sərbəst konveksiya ilə olur. Tökülən metal şırnağın temperaturu isə metal vannasının giriş nöqtəsində sabitdir.

Materiallar və müzakirələr

ANSYS Flotran vasitəsilə ikidiyircəkli kristallaşdırıcan axan metalın sınaq modelləşdirilməsi yerinə yetirilmişdir:

Diyircəyin materialı kimi aşağıdakı fiziki xassələrə malik polad götürülmüşdür:

- diyircəyin istilikkeçirməsi

$$50 \frac{Vt}{m^2 K};$$

- diyircəyin metalının istilik tutumu

$$462 \frac{C}{kq \cdot K};$$

- diyircəyin metalının sıxlığı

$$7800 \frac{kq}{m^3};$$

Tökülən metal kimi saf alüminium götürülmüşdür. Onun fiziki xassələri:

- tökülən metalın istilikkeçirməsi

$$200 \frac{Vt}{m^2 K};$$

- tökülən metalın istilik tutumu

$$900 \frac{C}{kq \cdot K};$$

- tökülən metalın sıxlığı

$$2700 \frac{kq}{m^3}$$

Tökmənin texnoloji və konstruktiv parametrləri tökmə-yayma qurğusunun imkanlarına maksimum dərəcədə yaxın götürülmüşdür:

- diyircəyin diametri, 370mm:

- soyuducu mayenin temperaturu 20⁰

- kristallaşma-deformasiya zonasının hündürlüyü, 50mm

diyircəklərin fırlanma sürəti, 6 dövr/ dəq:

- vərəqin qalınlığı, 3mm:

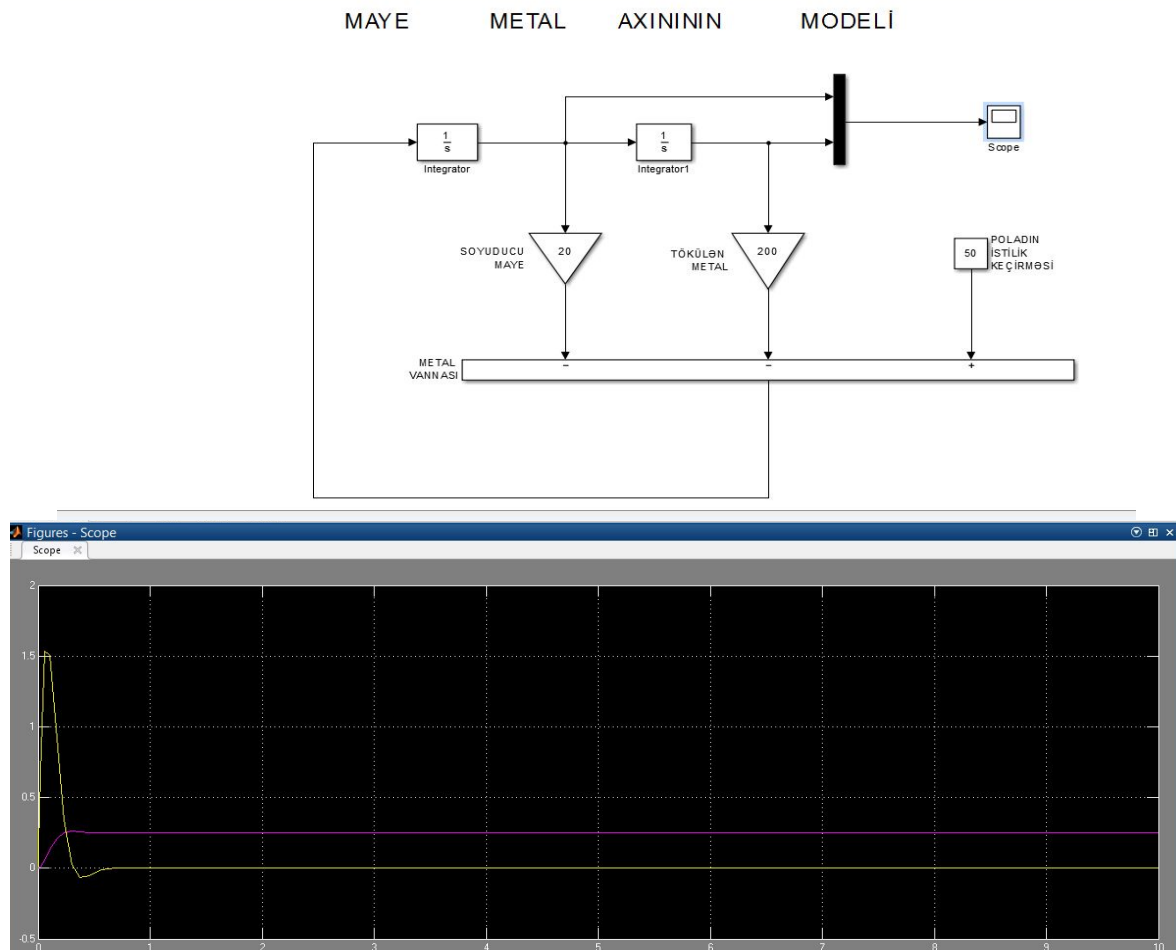
- tökülən metalın temperaturu, 700⁰ C

Aşağıdakı fərziyyələr qəbul edilmişdir:

- bandajlar deformasiya olunmur;

- ərinti axını laminardır

Aşağıdakı sərhəd şərtləri müəyyən edilmişdir:

Şəkildə xüsusi törəməli adi diferensial tənlik məchulun (naməlum) iki dəyişənli funksiya olduğu tənlik nəticəsində tapılan funksiya yalnız temperatur t -dən asılıdır. Şəkildəki göstərilən blokundan siqnal generatoru kimi istifadə etmək üçün onların girişinə clock blokundan t (temperatur) siqnalı vermək lazımdır. Tökülən metal və poladın istilik keçirilməsi arasında xarakteristik əyri qurulmuşdur. Elementlər funksiyalarla ifadə oluna bilən istənilən analoq siqnalını F_{cn} blokunun köməyi ilə siqnalın riyazi ifadəsini parametrlər pəncərəsindən daxil etməklə formalaşdırmaqla F_{cn} blokundan istifadə modelləşdirilmişdir. Bandajların daxilində soyudulma konveksiya ilə həyata keçirilir, bandajların xarici səthində və vərəqin üzündə soyudulma sərbəst konveksiya ilə olur, tökülən metal şırnağının temperaturu metal vannasına giriş nöqtəsində sabit olur.

Mövzunun aktuallığı. Tökmə-yaymanın modelinin yaradılmasında texnoloji parametrlərin kristallaşma-deformasiya zamanında temperaturunun təsiri altında əldə edilmiş nəticənin Matlabda sumuliyasiya modeli qurulması aktual məsələlərdən hesab edilir.

Tədqiqatın məqsədi. Tökmə-yaymanın modelinin yaradılmasında texnoloji parametrlərin kristallaşma-deformasiya zamanında temperaturunun təsiri altında əldə edilmiş nəticənin Matlabda sumuliyasiya modeli qurulması effektivliyinin yüksəldilməsidir.

Tədqiqat obyekti. Tökmə-yaymanın modelinin yaradılmasında texnoloji parametrlərin kristallaşma-deformasiya zamanında temperaturunun təsiri altında əldə edilmiş nəticənin Matlabda sumuliyasiya modeli qurulmasının təyin edilməsi üsulu.

Tədqiqat metodu. Flotran vasitəsilə ikidiyircəkli kristallaşdırıcan axan metalın sınaq modelləşdirilməsi yerinə yetirilmişdir:

Diyircəyin materialı kimi aşağıdakı fiziki xassələrə malik polad götürülmüşdür:

- diyircəyin istilikkeçirməsi

$$50 \frac{Vt}{m^2 K};$$

- diyircəyin metalının istilik tutumu

$$462 \frac{C}{kq \cdot K};$$

- diyircəyin metalının sıxlığı

$$7800 \frac{kq}{m^3};$$

Tökülən metal kimi saf alüminium götürülmüşdür. Onun fiziki xassələri:

-tökülən metalın istilikkeçirməsi

$$200 \frac{Vt}{m^2 K};$$

-tökülən metalın istilik tutumu

$$900 \frac{C}{kq \cdot K};$$

-tökülən metalın sıxlığı

$$2700 \frac{kq}{m^3}$$

Tədqiqat işinin iqtisadi səmərəsi hesablanmamışdır

Nəticə. Tökmənin texnoloji və konstruktiv parametrləri tökmə-yayma qurğusunun imkanlarına maksimum dərəcədə yaxın götürülmüşdür:

- diyircəyin diametri, 370mm:
 - soyuducu mayenin temperaturu 20⁰
 - kristallaşma-deformasiya zonasının hündürlüyü, 50mm
 - diyircəklərin fırlanma sürəti, 6 dövr/ dəq:
 - vərəqin qalınlığı, 3mm:
 - tökülən metalın temperaturu, 700⁰C
- Aşağıdakı fərziyyələr qəbul edilmişdir:
- bandajlar deformasiya olunmur;
 - ərinti axını laminardır

ƏDƏBİYYAT

1. Evans T., Strezov L. Interfacial heat transfer and nucleation of steel on metallic substrates // Metallurgical and Materials Transactions. B. Process Metallurgy and Materials Processing Science.-2000. – Vol.31.-P.1081-1089
2. Николаев, В.А. Некоторые особенности процесса бесшликовой прокатки стальных полос // Производство проката.- 2007.-№5.-С.11-13
3. Jestrabek J. Stahlbandherstellung nach dem Zweirollenverfahren – Modellierung des Strömungs- und Temperaturfeldes. Umformtechnische Schriften. Band 59.-Aachen: Shaker Verlag. 1995.-148 s.

4. Guthrie, R.I. L.Mathematical and physical modelling of steel flow and solidification in twin roll (horizontal belt thin strip casting machines) / R.I.L., Gutrie, R,P. Tavares// Inter Conf on CFD in Mineral & Metal Processing and Power Generation.CSIRo.-1997.- P.41-54.
5. Santos, C.A. Modelling of solidification in twin –roll strip casting/ C.A.Santos,J.A. SpimJr.,A.Garcia // Journal of Materials Processing Technology.- 2000.- № 102.- P.33-39.
6. İ.Ə. Qurbanov, A.İ. Qurbanov Riyazi proqram paketləri. Bakı: 2005.-168s.
7. MATLAB® & Simulink® Release 2010a Installation Guide for Windows®

**Моделирование потока жидкого металла литой прокатки
Каландаров А.С., Велиев Р.Н., Кулиева Р.Ф.**

РЕЗЮМЕ

Результат времени кристаллизации-деформации технологических параметров при создании модели прокатки в статье основан на роскошной модели в Matlab.

Ключевые слова: моделирование, оптимизация, прокат, литье, кристаллизация, температура.

**Modeling of liquid metal flow of cast-rolling
Qalandarov A.S., Veliyev R.N. Guliyeva R.F.**

SUMMARY

The result of the crystallization-deformation time of the technological parameters in the creation of the cast-rolling model in the article is based on the sumptuous model in Matlab.

Key words: modeling, optimization, rolling, casting, crystallization, temperature.

Redaksiyaya daxilolma 15.05.2024

Çapa qəbul olunma 12.12.2024

